

Prøver – Evaluering – UndervisningSamfundsfag

maj-juni 2009

Ved fagkonsulent Niels Lysholm
Styrelsen for Evaluering og Kvalitetsudvikling af Grundskolen
Kontor for Afgangsprøver, Test og Evalueringer

Indhold

FORORD.....	3
EVALUERINGEN	3
OPGIVELSERNE	4
PRØVEOPLÆGGENE	5
PRØVEAFHOLDELSEN	6
ANDET	7
HOVEDKONKLUSIONER	8
Opgivelserne.....	8
Prøveoplæggene	8
Prøveafholdelsen	9
Andet.....	9
AFRUNDING	9

Forord

Det er blevet en fast tradition, at der udarbejdes PEU-hæfter for de fag, som afsluttes med en prøve. Evalueringen sker ud fra et ønske om at tegne et samlet billede af årets prøve i faget. Herved kan de erfaringer, der er indhentet gennem prøveafholdelsen, benyttes i forbindelse med tilrettelæggelsen af de fremtidige mundtlige prøver og måske også være en hjælp i planlægningen af undervisningen.

Samfundsfag har nu været prøvefag i tre år. Det første år var prøven skriftlig, men ved slutningen af skoleåret 2006/2007 besluttede ministeren sammen med forligskredsen, at afgangsprøven i samfundsfag fra skoleåret 2007/2008 alene skulle være mundtlig. Det er altså andet år, hvor der evalueres på den mundtlige prøveform.

Ifølge principperne for prøvefag til udtræk deltog cirka en femtedel af landets 9. klasser i FSA i samfundsfag.

Skolestyrelsen og fagkonsulenten vil gerne benytte lejligheden til at sige mange tak for samarbejdet til de beskikkede censorer. De har ydet en meget stor indsats, hvad angår uddybende tilbagemeldinger, faglige vurderinger og ikke mindst i vejledning af kollegaer. Desuden vil vi gerne sige tak til de mange, der har bidraget med gode overvejelser, kommentarer og afklarende spørgsmål.

Evalueringen

Evalueringen af dette års mundtlige prøver bygger på de beskikkede censorers besvarelser. Desuden indgår henvendelser fra lærere i evalueringen. Da antallet af beskikkede censorer er begrænset, medfører det, at det statistiske materiale er beskedent. Konklusionerne bør derfor læses i dette perspektiv.

De beskikkede censorer fik udleveret evalueringsskemaer. Evalueringsskemaet rettede konkrete spørgsmål til tre hovedområder:

- Opgivelserne
- Prøveoplæggene
- Prøveafholdelsen

Desuden havde de beskikkede censorer mulighed for at komme med kommentarer, der knyttede sig direkte til de enkelte spørgsmål, samt udtrykke sig mere generelt om hele prøvesituationen. Samtidig havde de beskikkede censorer mulighed for at uddybe de enkelte problemstillinger per mail og telefon.

Opgivelserne

Til den mundtlige prøve skal opgives et alsidigt sammensat stof, der dækker fagets centrale kundskabs- og færdighedsområder. Opgivelserne organiseres i emner med problemstillinger og omfatter tekst og andre udtryksformer, som eleven har arbejdet med på 8. og 9. klassetrin. Opgivelserne skal være på dansk.

Generelt fremgår det tydeligt af opgivelserne, hvilke emner med problemstillinger der er arbejdet med i undervisningen. Det skal dog nævnes, at opgivelserne enkelte steder opfattes som utilstrækkelige.

Der er tale om et rimeligt bredt udvalg af tekster, for eksempel artikler, lovtekster, uddrag af partiers og organisationers informationsmaterialer, breve, sangtekster og baggrundstekster. Opgivelserne indeholder derimod kun i mindre grad andre materialer og udtryksformer. Her tænkes på for eksempel dokumentar- og spillefilm. Flere steder fremhæves det, at opgivelserne i denne sammenhæng opfattes som utilstrækkelige. Når de beskikkede censorer har spurgt ind til dette, har det i nogle tilfælde vist sig, at både dokumentar- og spillefilm har været anvendt i undervisningen. De pågældende lærere har blot ikke været opmærksomme på, at andre udtryksformer skal være repræsenteret i opgivelserne.

Opgivelserne synes dækkende for alle trinmål efter 9. klassetrin.

De materialer, der dannede grundlag for prøven, for eksempel materialer fra udlånssamlinger, har været tilgængelige for eleverne i perioden op til prøveafleggelsen.

Flere opgivelser manglede skolelederens underskrift. Skolelederens underskrift er ansvarspådragende. Det betyder, at skolelederen har det formelle ansvar for, at

opgivelserne er i overensstemmelse med kravene til såvel indhold som omfang. Det er derfor vigtigt at overholde denne procedure, således at skolelederens ansvar fastholdes. Der er skoler, hvor der arbejdes hen mod, at skolelederen har en 10-minutters-dialog med hver enkelt lærer i samtlige mundtlige prøvefag. En sådan ordning vil formentlig være med til at optimere opgivelserne. Samtidig vil det måske forebygge destruktive samtaler mellem censor og eksaminator og dermed bidrage til en bedre start på prøveafholdelsen.

Prøveoplæggene

Oplæggene til den mundtlige prøve skal alsidigt repræsentere samtlige områder inden for det opgivne stof. Et prøveoplæg baserer sig på kilder med tilhørende spørgsmål formuleret af læreren. Prøveoplægget skal have sammenhæng med opgivelserne og være ukendt for eleven. En kildetype, der indgår i et oplæg, skal også indgå i opgivelserne. Oplæggene skal være på dansk.

Der er udpræget tilfredshed med prøveoplæggene. Oplæggene har gennemgående givet eleven mulighed for at vurdere kildernes ophav, kontekst, tendens og troværdighed samt givet eleven mulighed for at perspektivere overvejelserne i en samfundsmæssig sammenhæng.

Mange lærere har ladet sig inspirere af forlagsproducerede materialer. Desuden har mange hentet inspiration og materialer på SkoleKom. Det kan i denne sammenhæng være nødvendigt at ændre eller omformulere prøvespørgsmålene/prøveoplæggene således, at der er en direkte sammenhæng mellem de enkelte prøveoplæg og opgivelserne. Enkelte beskikkede censorer måtte bede lærerne justere denne type prøveoplæg, så der blev skabt en tilstrækkelig sammenhæng med opgivelserne. Det gav eleven mulighed for at referere til opgivelserne. Der indgik naturligvis også prøvespørgsmål, der var udarbejdet af læreren. I denne sammenhæng skal man ikke undervurdere betydningen af de faglige overvejelser, som den enkelte lærer gennemløber under udarbejdelsen af prøveoplæggene.

Igen i år indgik der stort set ikke film- og lydklip i prøveoplæggene. Forklaringen kan være, at arbejdspresset i forvejen har været meget stort, og at der har hersket tvivl omkring ophavsrettigheder m.v. Praktiske grunde som for eksempel manglende sikkerhed for, at

afspilningen ville fungere i prøvesituationen kan også have afholdt nogle fra at benytte film- og lydclip.

Prøveafholdelsen

Der prøves i at:

- inddrage relevant viden om samfundsforhold
- analysere, fortolke og anvende kilder
- anvende faglige begreber.

Der er en meget høj grad af tilfredshed med selve prøveafholdelsen, hvor det lykkedes at gennemføre prøverne planmæssigt og korrekt. Det er tydeligt, at både eksaminator og censor har gjort sig stor umage med at give eleverne en positiv oplevelse af prøveafholdelsen. I den forbindelse bør det nævnes, at lærerskift i 9. klasse kan have en negativ indvirkning på prøveafholdelsen, da det giver kort tid for lærer og elever til at lære hinanden at kende – og for lærerens vedkommende til at få et godt og bredt kendskab til elevernes faglige formåen.

Elevernes viden om samfundsforhold svinger noget. Tilsyneladende fordeler grupperne sig således, at mange ved en hel del om samfundsforholdene, mens andre ved tilstrækkelig eller meget lidt om disse.

Prøveafholdelsen har vist, at elevernes kun i nogen grad anvender fagets terminologi, og at der er stor forskel på de enkelte klasser. Det kunne tyde på, at netop de klasser, der har haft linjefagsuddannede lærere i denne sammenhæng, er godt stillet. Samtidig skal det fremhæves, at der heldigvis er mange ikke-linjefagsuddannede lærere, der udviser stort engagement og forstår at møde eleverne lige der, hvor de befinder sig. En mindre del af eleverne har tilsyneladende utilstrækkelige færdigheder i at analysere kilder.

Der har været mange henvendelser fra lærere, der er i tvivl om, hvilke bøger der må benyttes under forberedelsen. Ved forberedelsen er det tilladt for eleverne at anvende opslagsværker. Karakteristisk for opslagsværker er, at de enten er alfabetiserede eller kronologiserede. Beskrivelserne skal være kortfattede, og der må ikke være tale om længere

periode- eller temabeskrivelser. Grundbøger eller litterære værker må ikke forefindes i forberedelseslokalet. Det er vigtigt, at censor forud for prøven sikrer sig, at der kun anvendes opslagsbøger under forberedelsen, således at det ikke bliver et diskussionspunkt umiddelbart inden eller under prøven.

Andet

Flere lærere har forud for prøveafholdelsen udtrykt bekymring over at skulle have beskikket censur. Efterfølgende har de fleste lærere dog understreget, at de har haft et stort udbytte af den faglige sparring med den beskikkede censor. Det skal derfor understreges, at hvervet som beskikket censor stiller store faglige og menneskelige krav. Ud over de faglige krav skal de beskikkede censorer også honorere krav, som for eksempel evnen til at kunne samtale, forhandle og vise hjælpsomhed. Mødet mellem de beskikkede censorer og eksaminatorerne skulle derfor gerne medføre et kvalitetsløft for alle parter.

Problematikken om ikke-linje-fagsuddannede lærere er fortsat den samme som sidste år. Lærernes faglige kvalifikationer påvirker naturligvis fagligheden i den daglige undervisning såvel positivt som negativt. På det personlige plan kan det desuden betyde mange frustrationer og ekstra arbejde for de pågældende lærere. I forbindelse med prøveafholdelsen kan konsekvensen være, at de enkelte lærere mangler den faglige ballast til at stille relevante spørgsmål til oplæggene. Det kan tillige gøre det vanskeligt for censor at fastholde censorrollen, når censor – for at bidrage til et forsvarligt prøveforløb – i for høj grad må deltage direkte i eksaminationen.

Derfor kan skoleledelserne med fordel prioritere uddannelse/efteruddannelse af lærere højt samt tilstræbe, at der i videst muligt omfang anvendes linjeuddannede lærere i samfundsfag. Det skal dog fremhæves, at mange ikke-linje-fagsuddannede lærere har sat sig grundigt ind i faget, og at deres engagement smitter af på eleverne. Desuden har mange gjort brug af deres linje-fagsuddannede kollegaer. Hvis de tillige er rutinerede i at føre til prøve, kan det være en yderligere hjælp for eleverne.

Problematikken om lærerskift i 8./9. klasse er ligeledes uændret. Det kan blandt andet medføre, at det er vanskeligt for læreren at få overblik over, hvilke emner der er

gennemgået, og hvilke materialer der er anvendt. Desuden kan det være vanskeligt for læreren at vurdere, hvor stor vægt der er lagt på de enkelte emner. Måske kan problemet afhjælpes ved en bedre udnyttelse af årsplanerne. Dette forhold synes særlig vanskelig at ændre på.

Ifølge formålet for samfundsfag er hensigten med undervisningen blandt andet, at eleverne udvikler lyst og evne til at forstå hverdagslivet i et samfundsmæssigt perspektiv og til aktiv medleven i et demokratisk samfund. Det er naturligvis vanskeligt alene ud fra prøvesituationen at måle, i hvilken grad dette er lykkedes, men det synes at være tilfældet.

Hovedkonklusioner

Opgivelserne

- Generelt fremgår det tydeligt af opgivelserne, hvilke emner med problemstillinger der er arbejdet med i undervisningen. Det skal dog nævnes, at opgivelserne enkelte steder opfattes som utilstrækkelige.
- Opgivelserne indeholder kun i mindre grad andre materialer og udtryksformer. Her tænkes på for eksempel dokumentar- og spillefilm. Flere steder fremhæves det, at opgivelserne i denne sammenhæng opfattes som utilstrækkelige.
- I mange tilfælde manglede opgivelser skolelederens underskrift. Skolelederens underskrift er ansvarspådragende. Det betyder, at skolelederen har det formelle ansvar for, at opgivelserne er i overensstemmelse med kravene til såvel indhold som omfang. Det er derfor vigtigt at overholde denne procedure, således at skolelederens ansvar fastholdes.

Prøveoplæggene

- Der er udpræget tilfredshed med prøveoplæggene.
- Mange lærere har ladet sig inspirere af forlagsproducerede materialer. Desuden har mange hentet inspiration og materialer på SkoleKom. Det kan derfor være

nødvendigt at ændre eller omformulere prøvespørgsmålene/prøveoplæggene, så der skabes en direkte sammenhæng mellem de enkelte prøvespørgsmål/prøveoplæg og opgivelserne. Det giver eleverne bedre mulighed for at referere til opgivelserne.

- Igen i år indgik der stort set ikke film- og lydclip i prøveoplæggene.

Prøveafholdelsen

- Der er en meget høj grad af tilfredshed med selve prøveafholdelsen, hvor det er lykkedes at gennemføre prøverne planmæssigt og korrekt.
- Elevernes viden om samfundsforhold svinger noget. Tilsyneladende fordeler grupperne sig således, at mange ved en del om samfundsforholdene, mens andre ved tilstrækkelig eller meget lidt om dette.
- Der har været mange henvendelser fra lærere, der er i tvivl om, hvilke bøger der må benyttes under forberedelsen.

Andet

- Problematikken om ikke-linje-fagsuddannede lærere er fortsat den samme som sidste år.
- Problematikken om lærerskift i 8./9. klasse er ligeledes uændret. Dette forhold synes særlig vanskelig at ændre på.

Afrunding

I det forløbne skoleår har der været langt flere henvendelser fra lærere end tidligere om blandt andet prøveafholdelsen. Det viser, at lærerne ønsker at gøre tingene korrekt og sikre, at eleverne oplever et positivt prøveforløb.

Der er ikke tvivl om, at samfundsfag som prøfefag fortsat er en stor udfordring for mange lærere. Heldigvis tyder meget på, at lærernes anstrengelser og fagets nye status også er medvirkende til at styrke fagligheden.

Mange lærere bruger fortsat meget tid og energi på at føre eleverne til prøve i samfundsfag. Det bevirker, at langt de fleste af landets elever heldigvis får en positiv oplevelse af prøveforløbet.